

Research Article

DOI: 10.22124/jol.2023.24014.2373

University of Guilan

Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Journal

Vol . 15, No.1, Spring & Summer 2024(Serial 29)

The Mutual Influence of International Humanitarian Law and Human Rights with an Emphasis on the Jurisprudence of International Criminal Tribunals

1. Morteza Shiri,

PhD Student in International Law, Faculty of Law, Islamic Azad University Central Branch, Tehran, Iran.

2. Hossiengholi Rostamzad,

Assistant Professor in Law Department, Faculty of Law, Islamic Azad University Central Branch, Tehran, Iran.(Corresponding Author: rostamzad34@yahoo.com)

3. Sadegh Salimi,

Associate Professor, Faculty of Law, Islamic Azad University Central Branch, Tehran, Iran.

Submit Date:2023/03/18

Accept Date:2023/11/21

Abstract:

Severe breaches of humanitarian law are one of the jurisdictional of international criminal tribunals *ratione materiae*. On the other hand, although the four 1949 Geneva Conventions and their additional protocols do not explicitly refer to human rights because refer to the situation of armed conflicts, but in the statutes of the international criminal tribunals, whether the International Criminal Court or ICTY or ICTR, The multiple effects of human rights and international humanitarian law are dealt with each other. In cases such as Prosecutor v. Kronjolak (2002) in the International Criminal Court for the former Yugoslavia, the relationship between international humanitarian law and human rights has been pointed out. The main question that has been done in this research in a descriptive-analytical methodology , according to the practice of international criminal courts, what is the mutual influence of international humanitarian law and international human rights? The result of the current research is that the rules of human rights, such as the right to a fair trial for perpetrators of international crimes, witnesses and victims, and not considering the immunity of accused government have penetrated into officials in international criminal proceedings. On the other hand, human rights and international humanitarian law collide with each other in one point “ humanity “ .

Key Words: *International Criminal Court, International Criminal Tribunal for former Yugoslavia, International Criminal Tribunal for Rwanda, Impact of human rights, Impact of humanitarian law.*

1. Introduction

Despite the fact that according to Article 55 of the United Nations Charter, the United Nations is only mandated to fulfill human rights as one of its main goals, without paying attention to the issue of humanitarian rights in this context, but this not only affects the value and validity of human rights. It does not reduce humanitarianism, but based on the rules contained in the Hague and Geneva Conventions, their additional protocols and a number of international treaties that govern the methods and methods of war, including treaties that prohibit laser weapons, land mines, and biological and chemical weapons. to represent; Humanitarian law regulates relations between governments.

In addition to this, it should be acknowledged that humanitarian law in many situations has many ambiguities, which can be resolved to a large extent by referring to the rules of human rights for example, the document (Principles of effective prevention and investigation of executions (extralegal, arbitrary and abbreviated) or ((fundamental principles of resorting to force and firearms by law enforcement authorities)) are among the international human rights documents that are also applied in the situation of armed conflicts and can solve many ambiguities in This field exists, answer. It should also be said that unlike human rights in international humanitarian law, there is no centralized preventive institution, as can be seen in the context of international human rights conventions, including the International Convention on the Rights of the Child, the formation of an institution under the name of the Committee on the Rights of the Child. Was. However, international human rights are more complex and unlike international humanitarian law, they also include regional treaties. The most important international human rights document is the Universal Declaration of Human Rights, which was adopted by the United Nations General Assembly in 1948 in the form of a non-binding resolution by various governments, including the Iranian government. Other international human rights documents include the International Covenant on Civil and Political Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, international treaties on the prevention and punishment of torture and other forms of inhumane, cruel and degrading treatment or the elimination of racial discrimination and discrimination against Women's or children's rights.

2. Methodology

The current research method is descriptive-analytical.

3. Results and Discussion

The effects of human rights and humanitarian rights can be seen in the International Criminal Court. In relation to international humanitarian law, it should be said that both in the preamble of the Rome Statute and in its article 5, it is mentioned in connection with the competence of the International Criminal Court to deal with the most severe violations of humanitarian rights, while in relation to the effects of human rights and human rights Humanitarianly, it should be said that these effects are visible both in the statute of the court and in the procedure of the court. For example, paragraph 3 of article 21 of the statute imposes a requirement on the court to interpret its rules in a way that is consistent with the rules of international human rights. This issue was mentioned in the case of ((Lubaga)) that paragraph 3 of article 21 means that the court should consider the internationally recognized human rights both in the interpretation and in the application of its rules. This issue is also seen in the Court's jurisprudence. For example, in the Lubaga case, the Court cited human rights rules against the question of whether the use of child soldiers by non-governmental armed groups is considered a war crime.

4. Conclusions

At the conclusion of any research, the hypothesis or hypotheses that were proposed are proven or rejected. In this regard, it has been argued that in international criminal courts, apart from the influence of humanitarian law rules which are the basis of exercising the jurisdiction of these courts, the influence of human rights rules has also been undeniable, and in this regard, human rights such as the right to a fair trial have been considered. Is. The approaches of non-governmental international human rights organizations in this field are also interesting. For example, Amnesty International and Human Rights Watch, from this point of view, discussed the necessity of applying the jurisdiction of the International Criminal Court to the crime of territorial aggression in the Kampala conference, which this international crime has an impact on. It irreparably affects the human rights situation in

disputed territories. In this regard, even the resolutions of the United Nations are enlightening, including Resolution 39/11 of the United Nations General Assembly, which states that the right to life as an inalienable human right should be a precondition for the development and progress of countries. It has been considered and any violation of it should be prevented in any way - including through international criminal proceedings. Apart from this, the rules of human rights and the rules of humanitarian rights, both because they are based on the principle of humanity, follow an ethics-oriented approach in the field of guaranteeing human rights, although monitoring institutions such as human rights treaty committees and regional courts Human rights, including the European Court of Human Rights, have been formed in the field of human rights rules. The point that exists in this regard is that apart from the differences in the sources, principles and conditions governing each of the branches of international human rights and humanitarian rights, but human rights and its protection in both human rights and humanitarian rights systems. and in both of them, the observance of human rights at any time and place and under any conditions is mentioned as a common goal.

5. Selection of References

- Abedini, Abdullah and Hosni, Sahr (1401), "The Role of Iranian Courts in the Implementation of International Law", Journal of Legal Research, Volume 21, Number 51: 10.48300/JLR.2021.310221.1808
- Beit Surik Village Council v. The Government of Israel, (2004) HCJ 2056/04
- Chapari, Hamad Ali and Shaygan Fard, Majid(2016), Criminal Responsibility in International Crimes and Their Conflicts with the Immunity Discourse, Iranian and international comparative legal research, 10th year, 37th issue
- Chapari, Mohammad Ali and Shaygan Fard, Majid (2016), "Criminal responsibility in international crimes and its confrontation with the discourse of immunity", Iranian and International Comparative Legal Research Quarterly, 10th year, 37th issue
- Crawford, (2012) Proportionality, in: R. Wolfrum (ed.), The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, vol. VIII
- Curzi, Ludovica Chiussi, (2020), General Principles for Business and Human Rights in International Law, BRILL, 2020
- de la Vega, Connie and Mirza, Alen, (2019) A Practical Guide to Using International Human Rights and Criminal Law Procedures, Edward Elgar Publishing, 2019, p 89.
- De Schutter, Olivier, "International Human Rights Law", Cambridge University Press, 2019, p 39.
- Department of Defense Report to Congress on the Conduct of the Persian Gulf War, <https://casebook.icrc.org/case-study/united-statesunited-kingdom-report-conduct-persian-gulf-war>
- Hayashi, Nobou, (2012) "Requirements of Military Necessity in International Humanitarian Law and International Criminal Law" Boston University International Law Journal, Vol.28,39
- Human Rights Council, Fifteenth session, (2010) Report of the international fact-finding mission to investigate violations of international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance, A/HRC /15/21; available at <https://www.ohchr.org/FR/Pages/Home.aspx>

Citation:

Shiri, M & Rostamzad, H & Salimi, S (2024), "The Mutual Influence of International Humanitarian Law and Human Rights with an Emphasis on the Jurisprudence of International Criminal Tribunals", **Criminal Law Research**, 15(29), pp. 117-132
 . DOI: 10.22124/jol.2023.24014.2373

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

انجمن ایرانی حقوق جزا

صفحات مقاله: ۱۱۷-۱۳۲

نشریه علمی

پژوهشنامه حقوق کیفری

سال پانزدهم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۴۰۳، پیاپی ۲۹

دانشگاه گیلان

مقاله پژوهشی

تعامل حقوق بین الملل بشر دوستانه و حقوق بشر با تأکید بر رویه دادگاه‌های کیفری بین المللی

۱- مرتضی شیری ^{ID}

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۲- حسینقلی رستم زاد* ^{ID}

استادیار دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

✉ rostamzad34@yahoo.com

۳- صادق سلیمی ^{ID}

دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۳۰

تاریخ ارسال: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷

چکیده:

نقض‌های شدید حقوق بشر دوستانه یکی از موارد صلاحیت موضوعی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی است. علی‌رغم عدم اشاره به حقوق بشر در اسناد حقوق بین‌الملل بشر دوستانه، اما در اساسنامه‌های دیوان‌های کیفری بین‌المللی با تأثیرات متعدد حقوق بشر و حقوق بین‌الملل بشر دوستانه بر یکدیگر مواجه می‌شویم. پرسش اصلی در تحقیق حاضر که به روش توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است، این است که با توجه به رویه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی، تأثیرگذاری متقابل حقوق بین‌الملل بشر دوستانه و حقوق بین‌الملل بشر چیست؟ فرضیه تحقیق حاضر آن است که قواعد حقوق بشر مانند حق بر دادرسی عادلانه برای مرتکبین جنایات بین‌المللی، شاهدین و بزه‌دیدگان و عدم مدنظر قراردادن مصونیت مقامات دولتی متهم در رسیدگی‌های کیفری بین‌المللی رسوخ پیدا کرده است. از سوی دیگر، حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه در یک نقطه تحت‌عنوان انسانی بودن^۱ با یکدیگر تلاقی می‌نمایند.

واژگان کلیدی: دیوان کیفری بین‌المللی، دیوان کیفری بین‌المللی سابق، دیوان کیفری بین‌المللی برای رواندا، حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه.

۱. انسانی بودن معادل Humanity است که یکی از اصول اولیه و اساسی حقوق بین‌الملل بشر دوستانه را تشکیل می‌دهد.

مقدمه

با وجود این که به موجب بند یک ماده ۵۵ منشور ملل متحد، سازمان ملل صرفاً نسبتاً به تحقق حقوق بشر به عنوان یکی از اهداف اصلی خود مأموریت یافته است بدون این که به موضوع حقوق بشردوستانه در این زمینه توجه گردد اما این امر نه تنها از ارزش و اعتبار حقوق بشردوستانه نمی‌کاهد بلکه بر مبنای قواعد مندرج در کنوانسیون‌های لاهه و ژنو، پروتکل‌های الحاقی آنها و شماری از معاهدات بین‌المللی که بر شیوه‌ها و روش‌های جنگی حاکم هست از جمله معاهداتی که سلاح‌های لیزری، مین‌های زمینی و سلاح‌های بیولوژیکی و شیمیایی را ممنوع می‌نمایند؛ حقوق بشردوستانه به تنظیم روابط بین دولت‌ها می‌پردازد.

در کنار این امر، بایستی اذعان داشت که حقوق بشردوستانه در بسیاری از وضعیت‌ها ابهامات زیادی را با خود دارد که این ابهامات تا حدود زیادی می‌تواند از طریق رجوع به قواعد حقوق بشر حل و فصل شود، برای نمونه سند ((اصول پیشگیری و تحقیق مؤثر اعدام‌های فراقانونی، خودسرانه و اختصاری^(۱))) یا ((اصول بنیادین توسل به زور و سلاح‌های گرم از سوی مقامات ضابط قضایی^(۲))) از زمره اسناد بین‌الملل حقوق بشری هستند که در وضعیت مخاصمات مسلحانه نیز اعمال شده و می‌توانند به بسیاری از ابهاماتی که در این حوزه وجود دارد، پاسخ دهند. همچنین باید گفت که در حقوق بین‌الملل بشردوستانه برخلاف حقوق بشر یک نهاد پیشگیرانه متمرکز وجود ندارد، بطوریکه در زمینه کنوانسیون‌های بین‌المللی حقوق بشر از جمله کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک میتوان به شکل‌گیری نهادی تحت‌عنوان کمیته حقوق کودک اشاره نمود. حقوق بین‌الملل بشر اما پیچیده‌تر بوده و برخلاف حقوق بین‌الملل بشردوستانه، در بردارنده معاهدات منطقه‌ای نیز می‌گردد. عمده‌ترین سند حقوق بشر جهانی، اعلامیه جهانی حقوق بشر است که در سال ۱۹۴۸ میلادی توسط مجمع عمومی ملل متحد در قالب یک قطعنامه غیرالزام‌آور مورد پذیرش دولت‌های مختلف از جمله دولت ایران قرار گرفت. سایر اسناد حقوق بشر جهانی شامل میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، معاهدات بین‌المللی پیشگیری و مجازات شکنجه و سایر اشکال رفتار غیرانسانی، بی‌رحمانه و ترذیلی یا حذف تبعیض نژادی و تبعیض علیه زنان یا حقوق کودکان می‌شود.

کنوانسیون‌ها یا منشورهای منطقه‌ای حقوق بشر نیز در اتحادیه اروپایی، اتحادیه آفریقایی و سازمان کشورهای آمریکایی مورد پذیرش قرار گرفته‌اند که عبارتند از کنوانسیون اروپایی حقوق بشر^(۳) (۱۹۵۰)، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر^(۴) (۱۹۶۹) و منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم^(۵) (۱۹۸۱). این معاهدات به وسیله نهادهای نظارتی از جمله کمیته حقوق بشر ملل متحد که نهاد ناظر میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی است و دادگاه اروپایی حقوق بشر که نهاد ناظر کنوانسیون اروپایی حقوق بشر است، مورد نظارت قرار می‌گیرد. به‌طور کلی می‌توان گفت در وضعیت‌های مخاصمات مسلحانه، حقوق بین‌الملل بشر، تضمین‌هایی را که به وسیله حقوق بین‌الملل بشردوستانه ارائه می‌شود، تکمیل و تقویت می‌نماید. در رویه دیوان‌های کیفری بین‌المللی نیز به ارتباط میان حقوق بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بشر اشاره شده است به نحوی که از جمله دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق در قضیه ((کوناراج)) تصریح نمود که: ((در زمینه ارزش‌ها، اهداف و واژگان شناسی، توسل به حقوق بشر، عموماً یک کمک ضروری و مقدماتی برای تشخیص ماهیت حقوق بین‌الملل عرفی در حقوق بشردوستانه است)) ((Kunarac, 2001: para. 467)) همچنین دیوان در این قضیه در ارتباط میان تعامل حقوق بشردوستانه و حقوق بشر تأکید نمود که:

((مفاهیمی که در زمینه حقوق بشر توسعه پیدا نموده‌اند می‌توانند تنها در صورتی در حقوق بین‌الملل بشردوستانه جای داده شوند که ویژگی‌های خاص شاخه اخیر-حقوق بین‌الملل بشردوستانه- مورد توجه قرار بگیرد)) ((Kunarac, 2001: para. 471))

رای دادگاه آمریکایی حقوق بشر در قضیه ((آبلا)) نیز حائز اهمیت است. در این قضیه که در ارتباط با تأسیس پایگاه نظامی ((لا تابادا)) در قلمروی سرزمینی آرژانتین بود، دادگاه آمریکایی حقوق بشر تصریح نمود که مستقیماً از حق اعمال حقوق بین‌الملل

1. Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions
2. Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials
3. European Convention on Human Rights (1950)
4. American Convention on Human Rights (1969)
5. African Charter on Human and Peoples' Rights (1981)

بشردوستانه برخوردار است اگرچه صلاحیت آن معمولاً محدود به کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر شده است. (Juan Carlos Abella v. Argentina, 1997: para.57) این دادگاه ضمن اشاره به این امر که حقوق بین الملل بشر، رفتار در صحنه مخاصمات مسلحانه یا اهدافی را که بایستی مورد حمله قرار بگیرند، مشخص نمی نماید اما ((مقررات معاهداتی و عرفی بشردوستانه، معمولاً به بزه دیدگان مخاصمات مسلحانه، حمایت‌های بیشتر یا بسیار خاص‌تری نسبت به تضمین‌هایی که معمولاً در کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر و سایر اسناد حقوق بشری وجود دارند، در اختیار قرار می‌دهند)). (Juan Carlos Abella v. Argentina, 1997: para.159) دادگاه در این زمینه به ماده ۲۹ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر استناد نموده که در آن اعلام شده که کنوانسیون بایستی به نحوی تفسیر شود که اعمال یا بهره‌مندی از حق شناخته شده بین المللی دیگری که یکی از دولت‌های مذکور، عضو آن هستند را محدود یا ممنوع سازد. بر همین اساس بود که دادگاه آمریکایی حقوق بشر استدلال نمود که اگر، حق شناخته شده در یک سند بین الملل حقوق بشردوستانه، استاندارد بالاتری نسبت به کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر را در اختیار قرار می‌دهد، این نهاد ملزم است که این استاندارد بالاتر را هر چند در یک سند بین المللی حقوق بشردوستانه وجود دارد، اعمال نماید (Juan Carlos Abella v. Argentina, 1997: para.164)

در رویه دادگاه‌های داخلی نیز به موضوع ارتباط میان حقوق بشر و حقوق بین الملل بشردوستانه اشاره شده است که اینک دیوان عالی اسرائیل در قضیه ((بیت سوریک)) که به موضوع قانونی بودن ساخت دیوار حائل در اراضی اشغالی فلسطین می‌پرداخت، ضمن اشاره به اختیارات و وظایف دولت اشغالگر به موجب اسناد بین المللی حقوق بشردوستانه تصریح نمود که ((فاصله بین دو شاخه حقوق - حقوق بشر و حقوق بین الملل بشردوستانه - آن گونه که مورد اشاره قرار می‌گیرد نیست.)) (Beit Surik Village Council v. The Government of Israel, 2004: para.118)

در نهایت باید گفت که ضمن این که منظور از دادگاه‌های کیفری بین المللی در این تحقیق، دیوان کیفری بین المللی و دادگاه‌های کیفری بین المللی موردی و ویژه است و دادگاه نورنبرگ و توکیو که دادگاه‌های رسیدگی به جنایات بین المللی در طول جنگ جهانی دوم بودند، از شمول موضوعی دادگاه‌های کیفری بین المللی در این تحقیق مستثنی هستند؛ می‌توان به عنوان فرضیه تحقیق حاضر بیان داشت که با وجود شباهت‌هایی که در رویه قضایی بین المللی و داخلی فوق در ارتباط با تأثیرات حقوق بشر و حقوق بین الملل بشردوستانه وجود دارد اما تفاوت‌های عمده ای نیز بین آنها حاکم است. یکی از تفاوت‌های عمده بین آنها این است که حقوق بین الملل بشر، یک دولت را مجاز می‌دارد تا در صورتی که با یک وضعیت فوق العاده یا اضطراری مواجه شد، شماری از تعهدات حقوق بشری اش را به حالت تعلیق درآورد. با این حال، حقوق بین الملل بشردوستانه به جز شرایطی که در ماده ۵ کنوانسیون چهارم ژنو آورده شده است، نمی‌تواند به حالت تعلیق درآورده شود. در هر صورت، یک دولت نمی‌تواند برخی از تعهدات حقوق بشری که دارای ارزش آمره بین المللی هستند و باید در تمامی اوضاع و احوال مورد احترام قرار بگیرند را به حالت تعلیق درآورد یا از آنها منحرف شود. این حقوق شامل حق بر حیات، ممنوعیت شکنجه و مجازات‌ها و رفتار غیرانسانی، منع بردگی، اصل قانونی بودن و عدم عطف به ما سبق شدن قوانین و حق بر آزادی تفکر، وجدان و مذهب می‌شود. دولت‌ها از این تکلیف برخوردارند که هم قواعد حقوق بین الملل بشر و هم قواعد حقوق بین الملل بشردوستانه را محترم شمارند. رعایت قواعد حقوق بین الملل بشردوستانه، یک دولت را ملزم می‌نماید تا قانون‌گذاری داخلی برای اجرای قواعد مزبور، آموزش خدمه نظامی خود و محاکمه آنها در صورت نقض شدید قواعد حقوق بین الملل بشردوستانه انجام دهد. حقوق بین الملل بشر نیز در بردارنده مقرراتی است که یک دولت را ملزم می‌نماید تا اقدامات قانون‌گذاری و سایر اقدامات متناسب را برای اجرای قواعد حقوق بشری و مجازات موارد نقض اتخاذ نماید. (De Schutter, 2019: 29)

۱. پیشینه پژوهش

در ارتباط با ارتباطات میان حقوق بین الملل بشر و حقوق بین الملل بشردوستانه با تأکید بر نقش دیوان‌های کیفری بین المللی، تاکنون چندین مقاله و کتاب به رشته نگارش درآمده است. نکته مهم در این بین آن است که هیچ کدام یک از این آثار به موضوع

بالا از منظر رویه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نپرداخته‌اند اگرچه برخی از آنها به نقش دادگاه‌های کیفری بین‌المللی پرداخته‌اند اما در این زمینه رویه این دادگاه‌ها را مورد نظر قرار نداده‌اند و همین موضوع سبب شده است که یکی از وجوه اصلی تمایز تحقیق حاضر از مطالعات قبلی، همین امر باشد. در ادامه به تحقیقات موجود هم از نظر فارسی و هم انگلیسی پرداخته می‌شود:

۱- مقاله با عنوان ((عوامل تشدید مجازات در آرای دیوان بین‌المللی کیفری)) نگاشته دکتر صادق سلیمی (۱۳۹۸) به موضوع تشدید مجازات در آرای دیوان بین‌المللی کیفری می‌پردازد. این مقاله که می‌توان از آن به عنوان یکی از آثار پژوهشی منبع در این حوزه یاد نمود، در ابتدا به موضوع اصل قانونی بودن جرم و مجازات که برای نخستین بار در اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری مندرج شده است می‌پردازد. چند نکته مهم از این مقاله قابل برداشت است که در ارتباط با تعاملات میان حقوق بشردوستانه و حقوق بشر مهم می‌نماید و قطعاً در تحقیق حاضر به کار برده می‌شود. اولاً خواه نقض قوانین بین‌المللی بشردوستانه خواه نقض قوانین حقوق بشری در صورتی به‌عنوان جنایت خواه بین‌المللی خواه داخلی قابلیت تعقیب قضایی را دارد که بر اساس اصل قانونی بودن جرم و مجازات، جرم‌انگاری در مورد آن صورت گرفته باشد ثانیاً دیوان کیفری بین‌المللی در موارد نقض شدید حقوق بشردوستانه برای احراز یکی از مصادیق جنایات بین‌المللی تحت صلاحیت آن به عواملی مانند شدت نقض و شرایط و اوضاع و احوال فردی شخص محکوم علیه می‌پردازد. در هر صورت از آنجا که در این مقاله به کیفیات مشدده مجازات در دیوان بین‌المللی کیفری و آرای آن توجه شده است، به سبب موضوع متفاوت آن، ارتباط چندانی با موضوع نقش آفرینی دیوان کیفری بین‌المللی در تعاملات میان حقوق بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بین‌الملل بشر در آن وجود ندارد.

۲- مقاله با عنوان ((مفهوم ریشه کنی و جنایت علیه بشریت در پرونده ۰۰۲ شعب فوق‌العاده دادگاه‌های کامبوج)) نگاشته دکتر صادق سلیمی و امیریان (۱۳۹۵) به موضوع یک دادگاه ویژه کیفری بین‌المللی یعنی شعب فوق‌العاده دادگاه‌های کامبوج می‌پردازد. در ابتدای این مقاله به دیدگاه این شعب در ارتباط با پروتکل اول الحاقی کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ میلادی می‌پردازد که یکی از اسناد بسیار مهم در زمینه حقوق بشردوستانه بین‌المللی است. با وجود اینکه جنایت علیه بشریت یکی از جلوه‌های بارز ارتباط بخشی میان حقوق بشر و حقوق بشردوستانه تلقی می‌شود، اما از آنجا که به صورت خاص به یک مورد اکتفاء شده است و نگاه خاص گرا در این مقاله اتخاذ شده است با نگاه کل‌گرا که در این تحقیق وجود دارد، تعارض دارد.

۳- مقاله با عنوان ((تاثیر حقوق و محاکم کیفری بین‌المللی بر حقوق بشر و حقوق بشردوستانه)) نگاشته شهیندخت مولوردی (۱۳۹۵) به موضوع تاثیر حقوق بشردوستانه و حقوق بشر بر یکدیگر با تاکید بر نقش دیوان‌های کیفری بین‌المللی می‌پردازد. در ابتدای این مقاله قید شده است که ((مستفاد از اسناد و رویه‌های نظام حقوق بشر ملل متحد، یکی از شیوه‌های تحلیل ماهیت تعهدات دولت‌ها، نگرستن به تعهدات در قالب گونه‌شناسی سه وجهی می‌باشد. بر اساس این شیوه، تمامی حق‌های بشری، موجد سه شکل از تعهد یعنی تعهد به احترام، تعهد به حمایت و تعهد به اجراء برای دولت‌ها هستند)) (مولوردی، ۱۳۹۵: ۱۲۱) با وجود این که عنوان این مقاله در ارتباط با نقش دیوان‌های کیفری بین‌المللی در زمینه حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین‌المللی است اما هیچ اشاره‌ای در این مقاله به این نقش دیده نمی‌شود.

در کنار این منابع، منابع انگلیسی معدودی نیز به موضوع نقش آفرینی دیوان‌های کیفری بین‌المللی در زمینه تعاملات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین‌المللی می‌پردازند که به چند نمونه آن در ادامه اشاره می‌شود:

۱- کتاب ((سالنامه آسیایی حقوق بشر و حقوق بشردوستانه)) نگاشته جاوید رحمان و همکاران (۲۰۲۰) به موضوعات مرتبط با تعاملات میان حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بدون توجه به نقش آفرینی دیوان‌های کیفری بین‌المللی در این زمینه می‌پردازد. تاکید این سالنامه همان‌طور که از عنوانش پیداست بر تحولات حقوق بشری و حقوق بشردوستانه‌ای در بین کشورهای آسیایی از جمله هند، اندونزی، بحرین و ... است. در هر صورت، هیچ یک از مباحث مندرج در این کتاب با موضوع فوق‌الذکر در رساله حاضر ارتباطی ندارد.

۲- کتاب ((راهنمای آکسفورد در زمینه حقوق بین الملل بشردوستانه)) نگاشته سال و آکانه (۲۰۲۰) تمرکز خود را بر مسایل مرتبط با حقوق بین الملل بشردوستانه و تحولات در این زمینه قرار داده است بدون این که حتی به ارتباط حقوق بشردوستانه و حقوق بین الملل بشر با تاکید بر نقش دیوان های کیفری بین المللی توجهی داشته باشد.

۲.۲ روش شناسی تحقیق

روش تحقیق در این مقاله به صورت توصیفی-تحلیلی است. در این راستا، از منابع معتبر کتابخانه‌ای اعم از قوانین و مقررات بین‌المللی بشردوستانه و حقوق بشر مانند کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل‌های الحاقی آن از یک سو و رویه محاکم کیفری بین‌المللی از جمله دیوان کیفری بین‌المللی، دیوان بین‌المللی کیفری برای یوگسلاوی سابق، دیوان بین‌المللی کیفری برای رواندا و ... از سوی دیگر و همچنین منابع دست دوم یعنی دکترین‌ها بهره گرفته می‌شود.

۳. یافته‌ها

ایجاد دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق در سال ۱۹۹۳ و دیوان کیفری بین‌المللی برای رواندا در سال ۱۹۹۴، با ایجاد سایر دادگاه‌ها و محاکم کیفری بین‌المللی و محاکم کیفری دوگانه از جمله اولین دادگاه دائمی کیفری بین‌المللی همراه شد و این خود نشانگر تغییر قابل توجه و شگرف در این زمینه بود. این تحول و تغییر قابل توجه را نه به عنوان یک توسعه حقوق بشر فردی بلکه بیشتر به عنوان مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی افراد در نظر گرفت. توسعه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی به رویکردی منتهی شد که خلاء مهمی را در حقوق بین‌الملل از طریق تشکیل این دادگاه‌ها که به نقض‌های مهم حقوق بشری و حقوق بین‌الملل بشردوستانه رسیدگی می‌نمایند، پر نمود.

درحالی که حقوق بین‌الملل بشر، یک بعد مهم در زمینه دادرسی‌های عادلانه و یک ابزار مهم تفسیری در حوزه رسیدگی‌های کیفری بین‌المللی را تشکیل می‌دهد، بایستی اذعان داشت که در طول دهه‌های گذشته در رویه قضایی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی از اهمیت روزافزونی برخوردار گشته است.

درحالی که معاهدات حقوق بشری به طور سنتی از افراد حفاظت شده در مقابل سوءاستفاده در زمان‌های صلح حفاظت می‌نمایند، بسیاری از این حفاظت‌ها و تضمین‌ها، در زمان‌های اضطراری نادیده گرفته می‌شوند. آن چه که از نظر دادگاه‌های کیفری بین‌المللی مهم‌تر می‌رسد، آن است که این معاهدات اغلب، حمایت کمی از افراد در مقابل بازیگران غیردولتی از جمله گروه‌های شورشی در طول مخاصمات مسلحانه داخلی به دست می‌دهند. همچنین، اسنادی که حاکم بر حقوق بین‌الملل بشردوستانه هستند از جمله کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ میلادی، درحالی که غیرقابل انحراف هستند، به طور عمده بر مخاصمات مسلحانه بین‌المللی متمرکز هستند. در این بین، ماده ۳ مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو، تنها ماده‌ای در کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو است که به طور خاص نسبت به مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی در این اسناد اعمال شده ولی حمایت‌هایی که در این سند ارائه شده است، بسیار محدودتر از آن چه است که در ارتباط با مخاصمات مسلحانه بین‌المللی مندرج شده است.

۴. بحث

۴.۱. تأثیرگذاری متقابل حقوق بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بشر از منظر قواعد بین‌المللی

به منظور این که به تأثیرات حقوق بشر و حقوق بین‌الملل بشردوستانه پرداخته شود، در گام نخست بایستی به این امر پرداخته شود که اجرای مشترک حقوق بشر و حقوق بشردوستانه چیست که آنها را به یکدیگر متصل نموده است. برای پاسخ به این سوال به این امر پرداخته خواهد شد که در حقوق بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بشر چه مباحث مشترکی دنبال می‌شود تا بتوان در گام بعدی به تأثیرات مؤثر آنها پرداخت. حقوق جنگ که امروزه به عنوان حقوق بین‌الملل بشردوستانه شناخته می‌شود، تا مدت‌های

مدید بر مباحث حقوق بشر مدرن برتری داشته است. همراستا با مفاهیم سنتی وستفالیایی، حقوق کلاسیک جنگ، اساسا به تنظیم رفتار دولت‌ها نسبت به یکدیگر پرداخته و مبتنی بر اصل مقابله به مثل بوده است. زمانی که یک سرباز، قواعد حقوق جنگ را نقض می‌نمود، دولتی که این سرباز برای آن می‌جنگید، معمولا در قبال تخلفاتی که این سرباز مرتکب شده بود نه تنها در برابر قربانی بلکه در برابر دولت متبوع قربانی مسئولیت داشت. جبران خسارت‌هایی که در دسترس دولت آسیب دیده بود، عموما بر مبنای شیوه‌های خودیاری^۱، اقدامات تقابلی^۲ و جبران خسارت^۳ در قبال خسارات جنگی بود. (Curzi, 2020: 39)

در حالی که حقوق بین‌الملل بشردوستانه بر روابط بین دولت‌ها در زمان جنگ حاکمیت داشت و از افراد در مقابل قدرت‌های دشمن حفاظت می‌نمود، حقوق بین‌الملل بشر، به صورت تاریخی در زمان صلح اصولا اعمال شده و از افراد در مقابل دولت‌هایشان حفاظت می‌نمود. در حالی که تخلفات حقوق بین‌الملل بشر می‌تواند به مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها منتهی شود، تخلفات حقوق بین‌الملل بشردوستانه به مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها و اقدامات مقابله به مثل از سوی دولت‌ها و در برخی اوقات به مسئولیت کیفری فردی به دلیل ارتکاب نقض‌های شدید حقوق بین‌الملل بشردوستانه منتهی می‌گردد. (De la Vega, 2019: 89)

تأثیرات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بایستی در سطح منابع آن‌ها نیز دیده شود به طوری که منابع عمده حقوق بشردوستانه، کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ آن است درحالیکه منابع عمده و مادر حقوق بشر، عبارتند از اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاقین بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و اسناد مهم منطقه‌ای به‌ویژه کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم.

اعمال حقوق بین‌الملل بشر محدود به قلمروی سرزمینی یک دولت معین است درحالیکه حقوق بین‌الملل بشر به صورت فراسرزمینی اعمال می‌شود یعنی در وضعیتی که نیروهای مسلح یک دولت در خارج از قلمروی سرزمینی خود حضور دارند. در وضعیت کنونی حتی بسیاری از تخلفات حقوق بین‌الملل بشر، به عنوان مسئولیت مدنی دولت‌ها و نه مسئولیت کیفری مرتکبین در نظر گرفته می‌شوند. (De la Vega, 2019: 89)

نکته‌ای که در این زمینه وجود دارد، آن است که اگرچه در حال حاضر تأثیرگذاری حقوق بشر بر حقوق بشردوستانه می‌تواند بیشتر باشد، اما حقوق بین‌الملل بشردوستانه از قدمت بسیار بیشتری نسبت به حقوق بشر برخوردار است و همین امر بر اهمیت تأثیرگذاری حقوق بشر بر حقوق بین‌الملل بشردوستانه می‌افزاید. البته افول مخاصمات مسلحانه به‌ویژه پس از پایان جنگ سرد در تأثیرگذاری بیشتر حقوق بشر بر حقوق بین‌الملل بشردوستانه بی‌تأثیر نبوده است.

البته این نکته نباید از نظر دور داشته شود که در سالیان اخیر، یک شناسایی رو به رشد از اعمال فراسرزمینی حقوق بین‌الملل بشر بر مبنای ماده ۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی شکل گرفته است. برخی از تعقیب‌های کیفری بین‌المللی از سوی دولت‌های ثالث بر مبنای کنوانسیون بین‌المللی منع شکنجه (۱۹۸۴) صورت گرفته است که یک معاهده حقوق بشری است که از یک رکن صلاحیت‌دار شبه قضایی برخوردار است که از صلاحیت جهانی برای رسیدگی به تعهدات موضوع این کنوانسیون برخوردار است. (De la Vega, 2019: 89)

در هر صورت رسیدگی به نقض‌های حقوق بشری توسط محاکم کیفری بین‌المللی دارای سبقه است چنانکه منشور نورنبرگ، صلاحیت رسیدگی به جرایم علیه بشریت را وضع نموده بود اما دادگاه بین‌المللی نظامی، به این نکته اشعار داشت که فاقد صلاحیت برای رسیدگی به جرایم علیه بشریت است که پیش از جنگ جهانی دوم ارتکاب پیدا کرده است.

1. Self Help
2. Reprisal
3. Reparation

۴.۲. اصول مشترک حقوق بین الملل بشر و حقوق بین الملل بشردوستانه

۴.۲.۱. اصل تفکیک میان نظامیان و غیرنظامیان

اصل تفکیک میان نظامیان و غیرنظامیان به عنوان یکی از اصول بارز مشترک میان حقوق بین الملل بشردوستانه و حقوق بشر تلقی می گردد. این اصل که نخستین بار در مقدمه اعلامیه سن پترزبورگ ۱۸۶۸ میلادی گنجانده شد، اشاره می نماید که تنها هدف قانونی که طرفین مخاصمه می توانند به دنبال آن باشند، تضعیف توان نظامی دشمن است. به علاوه، ماده ۲۵ مقررات لاهه ۱۹۰۷ نیز بیان می دارد که حمله یا بمبارانی که به هر وسیله علیه شهرها، روستاها، منازل و یا ساختمان های بی دفاع صورت پذیرد، ممنوع است. اصل تفکیک میان نظامیان و غیرنظامیان هم اینک در مواد ۴۸، ۵۱ و ۵۲ پروتکل اول الحاقی ۱۹۷۷ میلادی که ناظر بر مخاصمات مسلحانه بین المللی است، مندرج شده است. ماده ۱۳ پروتکل دوم الحاقی نیز به موضوع اصل تفکیک میان نظامیان و غیرنظامیان پرداخته است.

نقض این اصل در قطعنامه های شورای امنیت به عنوان یک جنایت جنگی محسوب شده است به نحوی که در قطعنامه ۱۹۲۵ شورای امنیت ملل متحد در سال ۲۰۰۰ میلادی، در ارتباط با حمایت از غیرنظامیان در مخاصمات مسلحانه، هر گونه حمله عمدی به افراد غیرنظامی در تمامی موقعیت های جنگی علاوه بر این که به شدت محکوم شده است به عنوان جنایت جنگی محسوب شده است.

۴.۲.۲. اصل ضرورت نظامی

حقوق مخاصمات مسلحانه و بشردوستانه بین المللی، به دو طرف درگیری ها اجازه نداده است که برای پیشبرد اهداف و برنامه های جنگی خود به هر نوع سلاح یا وسیله جنگی متوسل شوند. این حقوق از همان آغاز پیدایش خود در عصر نوین، با هدف انسانی و اخلاقی کردن جنگ و به حداقل ممکن رساندن آلام و دردهای جانبی آن، سعی کرده اند تا به کارگیری آن دسته از سلاح ها و روش هایی که موجب درد و رنج بیهوده شده و بر نیروهای رقیب آسیب های غیرضروری وارد می آورند را ممنوع کنند. (Noroozi and Didgah, 2019: 19) این موضوع موجب شده است که اصولی در حقوق مخاصمات مسلحانه و حقوق بشردوستانه بین المللی در طول دهه ها به وجود آیند که مانع این رنج و درد بیهوده شوند از جمله اصل ضرورت نظامی و اصل تناسب. اصل ضرورت نظامی به مانند اصل تناسب یک بعد اصلی حقوق بین الملل بشردوستانه است. این اصل آن چنان در عرصه مخاصمات مسلحانه واجد اهمیت است که به عنوان یک عرف جنگی مشهور یعنی ((جنگ خوب، جنگی است که هر اقدام در آن با توجه به ضرورت نظامی صورت بگیرد.)) (Hayashi, 2012: 45)؛ مورد پذیرش قرار گرفته است. اصل ضرورت نظامی که اولین بار به صورت مدون به موجب کد لیبر اعلام شد، اقداماتی را مجاز می دارد که واقعا برای تحقق یک هدف مشروع نظامی، لازم است و در غیر این صورت، به موجب قواعد حقوق بین الملل بشردوستانه ممنوع است. اصل ضرورت نظامی خود دربردارنده چهار مؤلفه است که بایستی در تمامی تحلیل ها مورد نظر قرار بگیرد:

۱. اقدام بایستی اساسا برای یک هدف خاص نظامی صورت گرفته باشد؛

۲. آن اقدام می بایستی برای تحقق هدف مزبور لازم باشد؛

۳. هدف می بایستی در تطابق با حقوق بین الملل بشردوستانه باشد؛

۴. اقدام می بایستی در تطابق با حقوق بین الملل بشردوستانه باشد. (Hayashi, 2012: 45)

البته این نکته شایان ذکر است که نظر به عدم تعیین ضابطه دقیق برای تشخیص اصل ضرورت نظامی، بایستی در هر مورد به صورت جداگانه بررسی شود (Plioud, 1987: 519) و می توان البته یکی از ضعف های

اصلی اصل مزبور را نیز همین موضوع دانست که سازمان بندی دقیقی در ارتباط با این اصل شکل نگرفته است. در وضعیت یک مخاصمه مسلحانه، تنها هدف مشروع، تضعیف قابلیت و توانمندی های نظامی طرف یا طرف های دیگر مخاصمه است. اصل ضرورت نظامی نبایستی با ضرورت به عنوان یکی از عوامل رافع مسئولیت بین المللی دولت ها که در ماده ۲۵ طرح مسئولیت بین المللی دولت ها مندرج شده است؛ خلط شود.

در اسناد بین المللی حقوق بشردوستانه نیز به اصل ضرورت نظامی اشاره شده است برای نمونه در بند ه ماده ۲۳ پروتکل الحاقی به کنوانسیون چهارم لاهه^۱، تخریب اماکن غیرنظامی را در صورتی مجاز می داند که ((ضرورتا به واسطه ضرورت های جنگ لازم باشد.)) همچنین ادبیاتی در کنوانسیون ۱۹۵۴ اموال فرهنگی لاهه نیز مشاهده می شود. آن گونه که در گزارش وزارت دفاع ایالات متحده به کنگره ایالات متحده در ارتباط با عملکرد ایالات متحده / بریتانیا در جریان جنگ خلیج فارس تصریح شده است: ((اصل ضرورت نظامی، به شکل اجتناب ناپذیری، خسارت های تبعی غیرنظامی و خسارت های تبعی به اهداف غیرنظامی را توجیه می نماید زمانی که غیرنظامیان و اهداف غیرنظامی با نظامیان و اهداف نظامی، ممزوج شده اند ولو آنکه تلاش معقولی از سوی طرفین مخاصمه برای به حداقل رساندن خسارت و آسیب تبعی اتخاذ شده باشد^۲)). (Department of Defense Report to Congress on the Conduct of the Persian Gulf War, 2018: para 12)

در رویه نهادهای کیفری بین المللی نیز به اصل ضرورت نظامی اشاره شده است برای نمونه در ارجاع ((وضعیت در مالی از ژانویه ۲۰۱۲ میلادی^۳)) به دیوان کیفری بین المللی، این سوال مطرح شد که با توجه به وقوع مخاصمه مسلحانه غیربین المللی که در قلمروی سرزمینی مالی بین نیروهای دولتی و گروه های مختلف سازمان یافته مسلح به ویژه ((جنبش ملی آزادسازی عذاواد^۴))، ((القاعده در مغرب اسلامی^۵))، ((انصارالدین^۶)) و ((جنبش اتحاد و جهاد در غرب آفریقا^۷)) صورت گرفت و منتهی به تخریب سه مسجد بزرگ و شانزده قبرستان شد که همگی آن ها به عنوان میراث جهانی توسط کمیته میراث یونسکو در ۲۳ دسامبر ۱۹۸۸ میلادی قرار گرفته بودند، آیا ضرورت نظامی می تواند توجیه کننده تخریب این اماکن تاریخی ثبت شده در میراث جهانی یونسکو باشد یا خیر؟ در پاسخ دیوان کیفری بین المللی اعلام نمود که ضرورت نظامی نمی تواند توجیه کننده تخریب اماکن تاریخی ثبت شده در میراث جهانی یونسکو باشد و هر نوع اقدام در این راستا، نوعی وندالیسم تلقی می شود که یکی از مصادیق جنایت جنگی است.

موضوع دیگری که در ارتباط با ضرورت نظامی به عنوان رویه دادگاه های کیفری بین المللی قابل ذکر است، در ارتباط با رای صادره دیوان کیفری بین المللی در قضیه ((دستان علیه ژان پیر بمبا گومبو^۸)) است. در این قضیه، شعبه سوم دیوان مزبور تشخیص داد که ژان پیر بمبا گومبو، رییس و بنیان گذار جنبش آزادسازی کنگو و فرمانده شاخه نظامی این جنبش متهم به این شد که به دلیل آنکه اقدامات ضروری نظامی را به منظور پیشگیری یا بازداشتن از ارتکاب جرایم جنگی توسط اعضایش و ارجاع موضوع به مقامات صالح برای تحقیق و تعقیب قضایی اتخاذ نکرده است، مرتکب جنایات جنگی شده است. همچنین، نکته ای که

1. Article 23(g) of the Annex to Hague IV

2. "imperatively demanded by the necessities of war,"

3. The principle of proportionality acknowledges the unfortunate inevitability of collateral civilian casualties and collateral damage to civilian objects when noncombatants and civilian objects are mingled with combatants and targets, even with reasonable efforts by the parties to a conflict to minimize collateral injury and damage.

4. the Situation in Mali since January 2012

5. the Mouvement national de libération de l'Azawad (National Movement for the Liberation of Azawad, MNLA)

6. al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM)

7. Ansar Dine

8. Mouvement pour l'unicité et le jihad en Afrique de l'Ouest (Movement for Oneness and Jihad in West Africa, MUJAO)

9. the Prosecutor V. Jean-Pierre Bemba Gombo

در ارتباط با استدلالات شعبه سوم دیوان از اهمیت برخوردار است، آن می باشد که دیوان ارتکاب جنایات بین المللی به بهانه ضرورت نظامی را رد نمود و اعلام نمود که هیچ ضرورت نظامی نمی تواند ارتکاب جنایات جنگی را توجیه نماید.

۴.۲.۳. اصل تناسب

در کنار اصل ضرورت نظامی، اصل تناسب قرار دارد که در مواد ۵۱ و ۵۷ پروتکل اول الحاقی کنوانسیون های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ میلادی مورد اشاره قرار گرفته است. اصل تناسب مبتنی بر مبانی همچون حسن نیت، انتظارات مشروع از صحنه مخاصمات مسلحانه، پرهیز از اقدامات تلافی جویانه در صحنه مخاصمات مسلحانه و سایر اصولی است که در حقوق داخلی نیز به انحاء مختلف مورد شناسایی قرار گرفته اند. (Crawford, 2012: 533) اصل تناسب علاوه بر حقوق بین الملل بشردوستانه در حقوق مخاصمات مسلحانه مورد نظر بوده کما اینکه یکی از معیارهای دفاع مشروع فردی یا دسته جمعی مندرج در ماده ۵۱ منشور ملل متحد، متناسب بودن است. اصل تناسب در رویه قضایی و داوری بین المللی نیز مورد تاکید قرار گرفته است به نحوی که برای نخستین بار در رای *دوری نالیلا*^۱ بین پرتغال و آلمان در سال ۱۹۲۸ مورد استناد قرار گرفت.

اصل تناسب در برخی از اسناد حقوقی بین المللی بشردوستانه و اسناد حقوقی داخلی با عنوان ((مزیت نظامی^۲)) مورد اشاره قرار گرفته است. منظور از مزیت نظامی، مزیتی است که از حمله نظامی در کلیت فارغ از بخش های خاص هر حمله پیش بینی می شود. به عبارت دیگر، زمانی که از مزیت نظامی استفاده می شود، منظور از آن، این است که یک حمله کمک متناسب و مرتبطی به موضوع حمله نظامی نماید. بر مبنای تفاسیری که از پروتکل های دوگانه کنوانسیون های چهارگانه ژنو در دسترس است، تصریح شده است که عبارت مزیت نظامی منسجم و مستقیم به منظور اشاره به این موضوع مورد استفاده قرار می گیرد که مزیت می بایستی قابل توجه و نسبتاً نزدیک باشد و این که مزیت هایی که به سختی قابل پیش بینی بوده و صرفاً در طولانی مدت، امکان وقوع دارند، می بایستی نادیده انگاشته شوند.

در گزارش هیات حقیقت یاب بین المللی برای بررسی حملات رژیم صهیونیستی در مورد حمله به کشتی هایی که حامل کشتی های بشردوستانه به غزه فلسطین (Human Rights Council, Fifteenth session, Report of the international fact-finding mission to investigate violations of international law, 2010: para.140) بودند، با برشمردن ویژگی های اسناد قانونی دریایی از منظر حقوق بین الملل بشردوستانه که بایستی دارای ویژگی هایی هم چون ضرورت نظامی و تناسب باشد، اسناد دریایی غزه توسط رژیم صهیونیستی را از آن رو که اولاً موجب قحطی جمعیت غیرنظامی شده و آنها را از امکانات لازم حیات، دور نموده است و از این رو ((خسارت غیرمتناسبی)) را به جمعیت غیرنظامی غزه وارد آورده است به طوریکه به فوت، خسارت های بدنی و آسیب به اموال آنها منتهی شده است، خلاف ((اصل تناسب)) دانسته است. امروزه به ویژه در کاربرد ماشین های ربات های خودمختار در عرصه مخاصمات مسلحانه، مساله اصل تناسب مورد توجه قرار گرفته است. ((تحلیل گران بر این اعتقاد هستند که رعایت اصل تناسب توسط ماشین امر بسیار پیچیده ای است. در مورد این اصل نیز مانند اصل تفکیک همه اتفاق نظر دارند که ابتدا باید موقعیت میدان مخاصمه را ارزیابی کرد و با توجه به شرایط دیگر در مورد رعایت اصل تناسب توسط ماشین ها نظر داد ۳.))

1. the Naulilaa Arbitration

2. military advantage

۳. بر این اساس، برنامه نویسان بر این اعتقاد هستند که قضاوت منطقی در مورد اعمال اصل تناسب توسط سلاح های خودمختار، بستگی زیادی به محیط عملیاتی و میدانی جنگی دارد که این نوع از ماشین ها در آن به کار گرفته خواهد شد. بنابراین نظر، ارزیابی اجرای اصل تناسب توسط سلاح های خودمختار در میدانی شهری و پیاده نظام، زیردریایی با چالش هایی همراه است.

۴.۳. رویه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی در زمینه تأثیرات متقابل حقوق بشر و حقوق بشردوستانه

جامعه بین‌المللی در پرتو عدالت کیفری با تأسیس محاکم کیفری گوناگون درصدد مواجهه مؤثر و متناسب با جرایم بین‌المللی و همکاری‌های همه جانبه راجع به عوامل جرایم ارتكابی گام‌هایی برداشت که نتیجه آنها را می‌توان در محاکم کیفری بین‌المللی اعم از نسل‌های اول، دوم و سوم ملاحظه کرد. این در حالی است که هر یک از محاکم مزبور در ابعاد گوناگون دارای موفقیت‌ها و ناکامی‌هایی در نیل به اهداف خود بوده‌اند و یکی از حوزه‌های مورد نظر در زمینه تأثیرات متقابل حقوق بشر و حقوق بشردوستانه است. (Namamian, 2021: 320) پیش از این که بحث حاضر در ارتباط با رویه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی در زمینه تأثیرات متقابل حقوق بشر و حقوق بشردوستانه مورد کند و کاو قرار بگیرد، بایستی توجه نمود که جدا از این که هر چه میزان رویه در این حوزه بیشتر باشد، نشان‌دهنده نقش‌آفرینی بیشتر دادگاه‌های مزبور می‌باشد، بلکه نشان‌دهنده قدرت و مرجعیت این نهادها حل و فصل اختلافات کیفری بین‌المللی نیز می‌باشد. (Siapoush, 2018: 9) البته بر مبنای اصل تکمیلی بودن صلاحیت نهادها کیفری بین‌المللی، نباید رویه این نهادها را نافی رویه دادگاه‌های کیفری داخلی در زمینه تأثیرات متقابل حقوق بشر و حقوق بشردوستانه دانست چه آنکه دادگاه‌های اخیر بوده‌اند که در توسعه حقوق بین‌الملل از جمله در زمینه حقوق بشر و حقوق بشردوستانه، پیشگام بوده‌اند. (Abedini and Hasani, 2023: 13) از آنجا که نقش دیوان کیفری بین‌المللی در بخش‌های قبلی از جمله ضرورت نظامی و اصل تناسب مورد تدقیق قرار گرفت، در این بخش به نقش رویه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی در زمینه تأثیرات متقابل حقوق بشر و حقوق بشردوستانه پرداخته می‌شود.

۳.۴.۱. تأثیرات متقابل حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در رویه دیوان کیفری بین‌المللی

تأثیرات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در دیوان کیفری بین‌المللی مشاهده می‌شود. در ارتباط با حقوق بین‌الملل بشردوستانه باید گفت که هم در مقدمه اساسنامه رم و هم در ماده ۵ آن در ارتباط با صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی برای رسیدگی به شدیدترین نقض‌های حقوق بشردوستانه صحبت به میان آمده است (Saedi and Sadeghi, 2020: 84) ضمن این که در ارتباط با تأثیرات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه باید گفت که این تأثیرات هم در اساسنامه دیوان و هم در رویه دیوان به چشم می‌خورد برای نمونه بند ۳ ماده ۲۱ اساسنامه، الزامی را بر دیوان قرار می‌دهد تا قواعد خود را به نحوی تفسیر نماید که با قواعد حقوق بشر بین‌الملل منطبق باشد. این موضوع در قضیه ((لوباگا)) مورد اشاره قرار گرفت که بند ۳ ماده ۲۱ به این معنا که دیوان هم در تفسیر و هم در اعمال قواعد خود باید حقوق به رسمیت شناخته بشری بین‌المللی را مورد نظر قرار بدهد (Situation in the Democratic Republic of the Congo: Prosecutor v. Lubanga, 2006: para.36)

این موضوع در رویه قضایی دیوان نیز به چشم می‌خورد برای نمونه دیوان در قضیه لوباگا در برابر این پرسش که آیا به‌کارگیری کودک سرباز از سوی گروه‌های مسلح غیردولتی به‌عنوان یک جنایت جنگی محسوب می‌شود یا خیر به قواعد حقوق بشری استناد نمود. (Situation in the Democratic Republic of the Congo: Prosecutor v. Lubanga, 2006: para.36) در ارتباط با وضعیت لیبی، بحثی مطرح شد که آیا دیوان کیفری بین‌المللی می‌تواند به دو پرونده در این ارتباط رسیدگی نماید که یکی از آنها در ارتباط با مجازات اعدام برای متهمین و دیگری تردیدها در ارتباط با رعایت اصل رسیدگی عادلانه بود. لیبی استدلال نمود که رسیدگی عادلانه و مجازات اعدام که خلاف حق بر حیات به عنوان یک حق بشری بین‌المللی بوده است نمی‌تواند در صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی قرار بگیرد به این دلیل که این دیوان به عنوان یک نهاد بین‌المللی رسیدگی به اتهامات نقض‌های حقوق بشری ایجاد نشده است و صرفاً می‌تواند به نقض‌های شدید حقوق بین‌الملل بشردوستانه رسیدگی نماید. نهایتاً، دیوان کیفری بین‌المللی تشخیص داد که به‌دلیل اینکه معمر قذافی در اختیار گروه‌های شورشی در استان زنتان (Zintan) بوده و به دلایل نگرانی مربوط به دسترسی دولت لیبی به مشاور معمر قذافی یعنی عبدالله السنوسی، لیبی مایل یا قادر به رسیدگی به جنایات بین‌المللی نیست. اگرچه دیوان این استدلالات را مطرح نمود اما اعتقاد بر این است که به دلایل مربوط به تحقق حق رسیدگی عادلانه بوده است که دیوان، صلاحیت خود را برای رسیدگی به جنایات بین‌المللی در لیبی اعلام نموده است و این مسائل، دخیل

بودن دغدغه‌های حقوق بشری در تصمیم‌گیری‌های دیوان کیفری بین‌المللی را نشان می‌دهد. (Situation in Libya: Prosecutor v. Gaddafi and Al-Senussi, Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam (Gaddafi, 2013: para 31

۳. ۴. ۲. تأثیرات متقابل حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در رویه دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق

دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق در چندین قضیه به مسایل مرتبط با تأثیرات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه پرداخته است. دیوان بین‌المللی کیفری برای یوگسلاوی سابق در قضیه دادستان در مقابل کوناراج که مبتنی بر اقدامات مربوط به سوء استفاده جنسی بود به دو موضوع مرتبط با تأثیرات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه پرداخت. در قضیه کوناراج، متهمین به بردگی گرفتن شماری از افراد از جمله دو دختر در یک خانه برای چندین ماه و رفتار با آنها به‌عنوان اموال خصوصی متهم شده بودند. دختران در این قضیه، مجبور شده بودند تا با تمامی خواسته‌های جنسی متهمین منطبق شده و آنها را برآورده سازند. این نخستین قضیه‌ای بود که در آن، اتهام تأثیرات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در نزد دیوان بین‌المللی کیفری برای یوگسلاوی سابق مطرح می‌گردید. (Proscutor v. Kunarc, 2002: para. 41) شعبه رسیدگی‌کننده در این دعوا، لازم بود تا تعیین نماید که مفهوم بردگی به‌عنوان یک جرم مرتبط با تأثیرات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در بند ج ماده ۵ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری برای یوگسلاوی سابق چیست. شعبه پس از بررسی قانون قابل اعمال از جمله کنوانسیون‌های بردگی، کنوانسیون کار اجباری، منشور نورنبرگ و رویه قضایی، آراء دادگاه اروپایی حقوق بشر از جمله ون در موسله^۱ و کارها و فعالیت‌های کمیسیون حقوق بین‌الملل ملل متحد اعلام نمود که بردگی به‌عنوان یک جرم در حقوق بین‌الملل عرفی شامل ((اعمال هر گونه یا تمامی اختیاراتی است که به حق مالکیت بر یک شخص مربوط می‌گردد.)) (Proscutor v. Kunarc, 2002: para. 41) شعبه به این موضوع اشعار داشت که این تعریف می‌تواند ((از تعاریف سنتی و گاه متمایز از هر یک بردگی، داد و ستد بردگان و خدمه یا کار اجباری که در سایر حوزه‌های حقوق بین‌الملل یافت می‌شود، موسع‌تر باشد.)) (Proscutor v. Kunarc, 2002: para. 41) با این حال، دیوان تحت تأثیر پیش نویس جرایم علیه صلح و امنیت بشریت کمیسیون حقوق بین‌الملل ملل متحد و به‌ویژه تفسیر آن بر یک ماده از آن در ارتباط با بردگی که آن را به‌عنوان ((استقرار یا حفظ وضعیت بردگی، خدمه یا کار اجباری بر روی اشخاص))، چنین تعریفی را ارائه نموده است. کمیسیون حقوق بین‌الملل این واژگان را تعریف نکرده است با این حال به جای آن به کنوانسیون‌های موجود به ویژه کنوانسیون منع بردگی، کنوانسیون تکمیلی لغو بردگی^۲، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون‌های شماره ۲۹ و ۱۰۵ سازمان بین‌المللی کار اشاره نموده است. شعبه رسیدگی‌کننده بدوی عناصر ذیل را به‌عنوان عناصر اصلی بردگی در نظر گرفت.

((عناصر کنترل و مالکیت: محدودیت یا کنترل بر استقلال یک فرد، آزادی انتخاب یا آزادی جابه‌جایی؛ دربرداشتن سودی برای مرتکب جرم. (در اینجا) رضایت یا اراده آزاد بزه دیده وجود ندارد. این جرم در اکثر اوقات از جمله از طریق تهدید یا توسل به زور یا سایر اشکال اجبار، ترس از خشونت، بازداشت یا فشارهای روانی، اجتماعی یا اسارت غیرممکن است ارتکاب یابد)) (Kunarac Appeals Judgment, 2002: 108)

در قضیه Furundzija، نیز دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق تصریح نمود که ((حقوق بین‌الملل ضمن این که شکنجه در مخاصمات مسلحانه را ممنوع اعلام می‌کند، تعریفی از این ممنوعیت را ارائه نمی‌کند و از این رو، ضروری می‌باشد تا برای تبیین این مفهوم به حقوق بین‌الملل بشر متوسل شد)) (Prosecutor v. Furundzija, 1998: paras 134-146)

1. " Van der Mussel "

2. the Supplementary Convention on the Abolition of Slavery

در قضیه Delalic، دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق بر اساس مواد ۲ و ۳ اساسنامه خود برای تعریف شکنجه به اعلامیه ۱۹۷۵ منع شکنجه و کنوانسیون آمریکایی ۱۹۸۵ منع شکنجه استناد نمود و بر این اساس شکنجه در فضای مخاصمات مسلحانه را بر مبنای قواعد حقوق بین‌الملل بشر تفسیر نمود.^۱

در قضیه دیگری که در نزد دیوان بین‌المللی کیفری یوگسلاوی سابق موسوم به دادستان علیه کروئجلاک (۲۰۰۲) نیز اگرچه به مانند قضیه نخست، اشاره‌ای به تأثیرات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه نشده است اما در جهت تمییز این مفاهیم بسیار کمک کننده می‌باشد. (Prosecutor v. Kronjelic, 2002: para32) در قضیه اخیر، متهم اصلی پرونده بر مبنای چندین علق به کار اجباری بازداشت شونده‌گان در یک کمپ بازداشت به نام کی پی دام^۲ متهم شده بود. شعبه رسیدگی کننده در این دعوا اتهامات بردگی را بر مبنای کار اجباری تشخیص داد (Prosecutor v. Kronjelic, 2002: para32) در قضیه کوناراج، دیوان تشخیص داده بود که کار اجباری به‌عنوان مصداق بردگی شناخته می‌شود با این حال کار اجباری را تعریف نکرده است. با این حال، دیوان در عین اینکه غیرارادی بودن را به عنوان ویژگی معین کار اجباری مورد پذیرش قرار داده است اعلام نموده است که ((این یک سوال عینی است که می‌بایستی در پرتو تمامی شرایط به صورت مورد بررسی شود ... آنچه می‌بایستی اثبات شود این است که اشخاص مربوطه هیچ‌گونه انتخاب عینی در ارتباط با اینکه آیا بایستی کار نمایند یا نه، برخوردار نیستند.))

۳. ۴. ۳. تأثیر متقابل حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در رویه دادگاه کیفری بین‌المللی برای رواندا

پس از بروز جنگ داخلی در رواندا میان توتسیها و قوم هوتو، جنایات شدیدی توسط هوتوها علیه توتسیها صورت پذیرفت. بر مبنای فصل هفتم منشور ملل متحد، شورای امنیت، در جهت حفظ صلح و امنیت بین‌المللی در موارد لازم باید اقدام به تصمیم‌گیری نماید. تصمیمات شورای امنیت در این زمینه برای همه کشورها لازم‌الاجرا می‌باشد. این جنایات به قدری گسترده و فاحش بود که شورای امنیت بار دیگر در تصمیم مشابهی به تاریخ ۸ نوامبر ۱۹۹۴ دیوان بین‌المللی کیفری برای رواندا را تأسیس نمود. این تصمیم به موجب قطعنامه ۹۵۵ این شورا صورت پذیرفت. این دادگاه نیز وظیفه پیگرد و مجازات مرتکبین جنایات بین‌المللی طی جنگ داخلی رواندا را بر عهده دارد (Chapari and Shaygan fard, 2017: 64-68) صلاحیت موضوعی این دیوان شامل نسل‌زدایی، جنایات علیه بشریت، و نقض ماده ۳ مشترک معاهده‌های چهارگانه ژنو و پروتکل الحاقی دوم که ادعا میشود در رواندا یا کشورهای همسایه به وسیله اتباع رواندا اتفاق افتاده است، می‌باشد. اساسنامه دادگاه‌های یوگسلاوی سابق و رواندا تا حد زیادی شباهت دارد. در واقع شورای امنیت قواعد حاکم بر دادگاه یوگسلاوی را با تغییراتی چند در اساسنامه دادگاه رواندا نیز تکرار نموده است. که از جمله این تغییرات، جرایم تحت صلاحیت دادگاه‌ها و صلاحیت مکانی و زمانی آنها می‌باشد. در زمینه مصونیت نیز هر دو دادگاه قواعد یکسانی دارند. در بند ۲ ماده ۶ اساس نامه دادگاه کیفری بین‌المللی برای رواندا آمده است: مقام و موقعیت هیچ متهمی، خواه به‌عنوان رئیس کشور یا دولت و خواه به‌عنوان یک مقام مسئول دولتی، شخص متهم را از مسئولیت کیفری مبرا نمی‌سازد و نیز موجب تخفیف مجازات نمی‌گردد. این مسأله عیناً در بند ۲ ماده ۷ اساسنامه دیوان بین‌المللی یوگسلاوی سابق تکرار شده است. لازم به ذکر است که این دیوان همچون دیوان یوگسلاوی سابق مبنای مسئولیت را اصل مسئولیت کیفری شخصی قرار داد و استناد به دستور دولت را موجب معافیست از مسئولیت کیفری شخصی ندانسته است. دادگاه بین‌المللی یوگسلاوی سابق با ادعای اینکه جنگ یوگسلاوی به دلیل دخالت کروات‌ها و بر مبنای اصل کنترل کلی، یک مخاصمه مسلحانه بین‌المللی محسوب می‌شود، دایره حقوق بشردوستانه قابل رعایت در این مخاصمه را وسعت بخشیده و

1. (i) There must be an act or omission that causes severe pain or suffering, whether mental or physical, (ii) which is inflicted intentionally, (iii) and for such purposes as obtaining information or a confession from the victim, or a third person, punishing the victim for an act he or she or a third person has committed or is suspected of having committed, intimidating or coercing the victim or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, (iv) and such act or omission being committed by, or at the instigation of, or with the consent or acquiescence of, an official or other person acting in an official capacity.

2. "Kp Dom"

اعمال بیشتری را جرم انگاری نمود. در حالی که جنگ رواندا یک مخاصمه مسلحانه داخلی بوده و تنها ماده ۳ مشترک کنوانسیون های چهارگانه ژنو و پروتکل دوم الحاقی مبنای جنایات جنگی محسوب می شود. در نتیجه شورای امنیت سازمان ملل متحد مصونیت ناشی از حقوق بین الملل عرفی و قراردادی را که مقامات کشورها از آن برخوردارند را مانع از محاکمه و مجازات افراد متهم به جنایات تحت صلاحیت این دو دادگاه نمی داند.

نتیجه گیری و پیشنهادها

نتیجه گیری

در دیوان های کیفری بین المللی، جدا از تأثیرگذاری قواعد حقوق بشردوستانه که مبنای اعمال صلاحیت این دیوان ها می باشد، تأثیرگذاری قواعد حقوق بشری نیز انکارناپذیر بوده است و در این راستا به مصادیق حقوق بشری همچون حق بر رسیدگی عادلانه توجه شده است. رویکردهای نهادهای حقوق بشری بین المللی غیردولتی در این زمینه نیز جالب توجه است. برای نمونه سازمان عفو بین الملل و دیده بان حقوق بشر از این منظر به ضرورت اعمال صلاحیت دیوان کیفری بین المللی نسبت به جنایت تجاوز سرزمینی در کنفرانس کامپالا پرداختند که این جنایت بین المللی، تأثیر غیرقابل جبرانی بر وضعیت حقوق بشر در قلمروهای سرزمینی مورد نزاع می گذارد. در این راستا، حتی قطعنامه های سازمان ملل متحد نیز روشن گر هستند از جمله می توان به قطعنامه ۳۹/۱۱ مجمع عمومی ملل متحد اشاره نمود که صحبت از این می نماید که حق بر حیات به عنوان یک حق مسلم بشری بایستی به عنوان پیش شرط توسعه و پیشرفت کشورها مدنظر قرار گرفته و باید از هرگونه نقض آن به هر نحوی - از جمله از طریق رسیدگی های کیفری بین المللی - پیشگیری شود. جدا از این، قواعد حقوق بشر و قواعد حقوق بشردوستانه هر دو به این دلیل که مبتنی بر اصل بشریت پایه ریزی شده اند، رویکردی اخلاق محور در زمینه تضمین حقوق انسانی را دنبال می نمایند اگرچه نهادهای نظارتی هم چون کمیته های معاهداتی حقوق بشر و دادگاه های منطقه ای حقوق بشر از جمله دادگاه اروپایی حقوق بشر در زمینه قواعد حقوق بشر شکل گرفته اند. نکته ای که در این خصوص وجود دارد آن است که جدا از تفاوت های موجود در زمینه منابع و اصول و شرایط حاکم بر هر یک از شاخه های حقوق بین الملل بشر و حقوق بشردوستانه، اما بشر و حمایت از آن در هر دو نظام حقوق بشر و حقوق بشردوستانه مورد نظر بوده و در هر دوی آن ها رعایت حقوق بشری و انسانی در هر زمان و مکان و تحت هر شرایطی به عنوان هدف مشترک، یاد می شود.

در نهایت بایستی گفت که نقض برخی از قواعد حقوق بشردوستانه امروزه ارزش و اعتبار قاعده آمره بین المللی دارند از جمله منع جنایات جنگی و جنایات علیه بشریت که در رویه دادگاه های کیفری بین المللی نیز مورد توجه قرار گرفته اند. نقضی که در حوزه تعاملات حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در رویه دادگاه های کیفری بین المللی وجود دارد اولاً محدودیت های مربوط به صلاحیت زمانی است که صلاحیت این دادگاه ها عطف به ما سبق نمی شوند بلکه از زمان تأسیس اصولاً شامل می شود مگر اینکه در اساسنامه آن ها به صراحت قید شده باشد. ثانیاً محدودیت مربوط به صلاحیت های موضوعی است به این معنا که این دادگاه ها صرفاً صلاحیت رسیدگی به جرایم خاصی را دارند. ویژگی *erga-omnes*^۱ که در هر دو تعهدات حقوق بشری و حقوق بشردوستانه وجود دارد، نظام معاهداتی حاکم بر آنها را از سایر تعهدات بین المللی متمایز می کند. این بدان معناست که دولت های عضو یک معاهده حقوق بشری یا یک معاهده حقوق بشردوستانه صرفاً در برابر سایر دولت های عضو دارای تکالیف و وظایف نبوده بلکه این تعهدات خود را در قبال کل جامعه بین المللی دارند و بایستی بر همین مبنا، مفاد آن را در هر زمان و مکان اجرایی نمایند.

۱. تعهداتی که در حقوق بین الملل تحت عنوان "تعهدات عام الشمول" یاد می شوند.

پیشنهادها:

۱. استانداردهای حقوق بشری و حقوق بین‌الملل بشردوستانه و تفکیک آن در رویه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی به وضوح مشخص نشده است و همین امر با توجه به اختلاف تفاسیر دولت‌ها به‌ویژه در ارتباط با موازین حقوق بشری، می‌تواند موجب تشتت آرای کیفری بین‌المللی شود و استانداردهای دوگانه‌ای را در این زمینه ایجاد نماید و بنابراین، بایستی این استانداردها مشخص گردد. در این راستا، می‌توان برای نمونه به این موضوع اشاره داشت که جنایات بین‌المللی که در صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی قرار داده شده‌اند عمدتاً در وضعیت مخاصمات مسلحانه قابل رسیدگی هستند. اساسنامه دیوان مذکور، ۱۵ مصداق جنایت علیه بشریت از جمله تجاوز جنسی، ناپدیدسازی اجباری، شکنجه و بردگی جنسی برمی‌شمارد که در زمان وقوع مخاصمات مسلحانه واقع می‌شوند. با این حال، از آن رو که تشخیص وضعیت مخاصماتی میان طرفین مخاصمه و بالنتیجه، اعمال قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه می‌تواند در برخی موارد دشوار و پیچیده بیاید، اعمال صلاحیت دیوان نیز با چالش مواجه خواهد شد چرا که تجاوز جنسی در وضعیت درگیری‌هایی که هنوز به سطح مخاصمات مسلحانه نرسیده است صرفاً از منظر قواعد حقوق بین‌الملل بشر مورد توجه قرار می‌گیرد و در آن موارد، اعمال صلاحیت دیوان امکان‌پذیر نیست.

۲. برخی ابهامات وجود دارند که همچنان بدان‌ها پاسخ داده نشده است، برای نمونه با توجه به اصل صلاحیت تکمیلی دیوان کیفری بین‌المللی، در صورتی که شخص متهم به دلایل مرتبط با نقض قواعد حقوق بشری در محاکم قضایی داخلی یک دولت عضو دیوان در معرض رسیدگی باشد؛ به همان دلایل اما بر مبنای نقض قواعد حقوق بشردوستانه از سوی دیوان مورد تعقیب کیفری بین‌المللی باشد، آیا رسیدگی به اتهامات نقض قواعد حقوق بشری او در محاکم قضایی داخلی مانع از تعقیب کیفری بین‌المللی او خواهد شد؟ در این خصوص، اساسنامه دیوان اصل صلاحیت تکمیلی را در مواردی پیش‌بینی نموده است که یک شخص بنا به اتهامات واحد به صورت متقدم از سوی دادگاه‌های داخلی یکی از دولت‌های عضو مورد رسیدگی قرار گرفته باشد اما اشاره‌ای به فرض فوق‌الذکر نکرده است. با این حال، در مقام پیشنهاد باید گفت که نقض قواعد حقوق بشری و حقوق بشردوستانه در سطوح جداگانه نباید مانع از رسیدگی‌های داخلی و دیوان‌های کیفری بین‌المللی به صورت جداگانه شود و اصل صلاحیت تکمیلی در این موارد اجرایی نمی‌شود.

۳. امروزه محدود نمودن صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی به نقض‌های شدید حقوق بشردوستانه برای جلوگیری از بی‌کیفرمانی در سطوح بین‌المللی و داخلی کافی نمی‌باشد. برخی قواعد حقوق بشری امروزه در سطوح قواعد آمره بین‌المللی مورد پذیرش قرار گرفته‌اند و عدم یک‌نهاد کیفری بین‌المللی برای رسیدگی به موارد نقض شدید حقوق بشری، یکی از چالش‌های اصلی است. از این رو، پیشنهاد می‌شود که نقض‌های شدید حقوق بشری نیز در زمره جنایات بین‌المللی در صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی قرار بگیرد.

۴. یکی از نکاتی که می‌توان آن را به‌عنوان ضعف اصلی در ارتباط با کشورهای اسلامی مطرح نمود، آن است که این کشورها فاقد یک دیوان مشترک کیفری کشورهای اسلامی در حوزه رسیدگی به موارد نقض حقوق بشر و حقوق بشردوستانه هستند. ایجاد چنین دیوانی کمک شایانی به پیگیری موارد نقض حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در سطح کشورهای اسلامی می‌نماید و هم‌چنین کمک می‌نماید تا زمانی که یک قدرت بیگانه مانند رژیم صهیونیستی در قلمروی سرزمینی یک کشور اسلامی مرتکب انواع جنایات بین‌المللی می‌گردد، بتوان اقدام به مقابله با آن نمود. در هر صورت پیشنهاد می‌گردد که مقدمات تشکیل چنین دیوانی در سطح کشورهای اسلامی داده شود.

References:

- Abedini, Abdullah and Hasani Sahar, (2023), **The role of Iranian courts in the implementation of international law**, Legal Research, 21(51), 7-38. doi: 10.48300/jlr.2021.310221.1808
- Beit Surik Village Council v . The Government of Israel** ,(2004) HCJ 2056/04
- Chapari, Hamad Ali and Shaygan Fard, Majid(2017) ,**Criminal Responsibility in International Crimes and Their Conflicts with the Immunity Discourse** , Iranian and international comparative legal research, 10th year, 37th issue
- Crawford,(2012) **Proportionality**, in: R. Wolfrum (ed.), The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, vol. VIII,
- Curzi, Ludovica Chiussi, (2020) , **General Principles for Business and Human Rights in International Law** , BRILL, 2020
- de la Vega, Connie and Mirza, Alen,(2019) **A Practical Guide to Using International Human Rights and Criminal Law Procedures** , Edward Elgar Publishing, 2019, p 89 .
- De Schutter, Olivier, “ International Human Rights Law” , Cambridge University Press, 2019, p 39.
- Department of Defense Report to Congress on the Conduct of the Persian Gulf War, <https://casebook.icrc.org/case-study/united-states-united-kingdom-report-conduct-persian-gulf-war>
- Hayashi, Nobou, (2012) “ **Requirements of Military Necessity in International Humanitarian Law and International Criminal Law** ” Boston University International Law Journal, Vol.28,39
- Human Rights Council, Fifteenth session,(2010) **Report of the international fact-finding mission to investigate violations of international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance**, A/HRC/15/21; available at <https://www.ohchr.org/FR/Pages/Home.aspx>
- Namamian, Peyman. (2021). **The strategy of the 2014 addendum to the Statute of the Court of Justice, human rights and the African nation for war crimes with a view to the Rome Statute of the International Criminal Court**, Journal of Criminal Law, 12(2), 319-340. doi: 10.22124/jol.2021.18945.2092
- Noroozi, Alireza and Didgah, Hesam(2019), **The principle of military necessity and the investigation of the use of prohibited means and methods in the eight-year war between Iraq and Iran**, two quarterly studies of sacred defense and contemporary battles, volume 3, number 3.
- Piloud , Claude , (1987) “ **Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949**”, Routledge Publication.
- Prosecutor v. Furundzija ,(1998) **Case IT-95-17/1-T, Judgment of 10 Dec. 1998**
- Prosecutor v. Krnojelac**, Case No. IT-97-25 (15 March 2002)
- Saedi, Zahra and Sadeghi, Azadeh. (2020), **International Criminal Court and severity criteria; From theoretical challenges to practical problems**, Research Journal of Criminal Law, 11(2), 83-103. doi: 10.22124/jol.2020.15958.1881
- Siapoosh, Ali Akbar (2018), "The Role of International Criminal Courts in the Development of International Humanitarian Law", PhD Dissertation of International Law, Shahid Beheshti University, 2019
- Situation in Libya: Prosecutor v. Gaddafi and Al-Senussi, Decision on the admissibility of the case against Saif Al-Islam Gaddafi**, Case No. ICC-01/11-01/11, ICC, Pre-Trial Chamber I, 31 May 2013
- Situation in the Democratic Republic of the Congo: Prosecutor v. Lubanga, Judgment on the Appeal of Mr. Thomas Lubanga Dyilo against the Decision on the Defence Challenge to the Jurisdiction of the Court pursuant to article 19 (2) (a) of the Statute of 3 October 2006**, Case No. ICC-01/04-01/06, ICC, Appeals Chamber, 14 December 2006

استناد به این مقاله:

شیرینی، مرتضی. رستم‌زاد، حسینقلی؛ سلیمی، صادق (۱۴۰۳)، «تعامل حقوق بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بشر با تأکید بر رویه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی»، پژوهشنامه حقوق کیفری، دوره ۱۵، پیاپی ۲۹، صص. ۱۱۷-۱۳۲
Doi: 10.22124/jol.2023.24014.2373

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

